

MIKLOŠIČEVA MONOGRAFIJA – OB DVESTOLETNICI ROJSTVA

FRANCA MIKLOŠIČA. Ur. M. Jesenšek. Ljutomer:

Gimnazija Franca Miklošiča 2013. 487 str.

Leto 2013 je minilo v znamenju 200-letnice rojstva Franca Miklošiča, enega največjih in najvplivnejših učenjakov slovenskega rodu. Ob obletnici sta Filozofska fakulteta v Mariboru in Občina Ljutomer leto 2013 razglasili za Miklošičevo; spominski dogodki naj bi potekali skozi vse leto, vrh pa naj bi bila mednarodna znanstvena konferenca *200-letnica rojstva Franca Miklošiča* (18.–19. november 2013).

Konferenco so uvedle dobro obiskane spremne prireditve v Domu kulture Ljutomer: priložnostna razstava *Miklošičeva zapuščina*, predstavitev zbornika *Miklošičeva monografija* s konferenčnimi referati, ki jo je Gimnazija Franca Miklošiča iz Ljutomera hkrati izdala tudi v počastitev 50-letnice svojega delovanja, in knjige *Pravljice iz Bukovine* ter slavnostna otvoritev, na kateri so se vrstili pozdravni nagovori, plenarno predavanje dr. Mirana Puconje z naslovom *Dvesto let jezikoslovca Franca Miklošiča v luči vloge slovanske filologije danes* in dokumentarni film o Francu Miklošiču, ki so ga pripravili in posneli dijaki ljutomerske gimnazije. Naslednjega dne sta konferenco sklenila odkritje doprsnega kipa Franca Miklošiča in slavnostni zaključek, na katerem je osrednja govorka prof. dr. Martina Orožen¹ orisala Miklošičevo pionirsko vlogo pri razvoju (ne-)slovanskih filologij in jezikoslovnih znanstvenih disciplin ter kulturno-politični pomen tega raziskovanja za slovanske jezike in narode. Miklošičevo leto se je končalo 20. novembra 2013 v arkadah dunajske univerze s polaganjem cvetja². Za udeležence konferenčne je bil organiziran tudi obisk prenovljene Miklošičeve rojstne hiše v Radomerščaku.

Mednarodna znanstvena konferenca v soorganizaciji Filozofske fakultete Univerze v Mariboru, Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Občine Ljutomer in Gimnazije Franca Miklošiča Ljutomer je potekala v dneh 18.–19. novembra 2013 v prostorih Golarjeve domačije v Ljutomeru, na njej pa so sodelovali referenti iz Slovenije, Avstrije, Madžarske, Češke, Poljske, Makedonije, Rusije in Hrvaške.

Zbornik vsebuje 27 referatov, ki so razvrščeni v šest tematskih sklopov, in še deset bibliografskih enot (sklop Dodatek), med njimi plenarni referat Mirana Puconje

¹ Govor z naslovom *Fran Miklošič, veleum 19. stoletja* je bil objavljen v *Pogledih*, letn. 4, št. 23-24 (11. decembra 2013).

² Obletnico so slovenski slavisti počastili še na dveh znanstvenih prireditvah, in sicer na 24. Slovenskem slavističnem kongresu (Nova Gorica – Vipava, 3.–5. 10. 2013) z referatom Zorana Božiča (*Slovenska berila Frana Miklošiča: od pionirskih začetkov do konkurence Antona Janežiča*) in Matjaža Zaplotnika (*O dveh Miklošičevih lirskih pesmih v Danici Ilirski*) in na 32. simpoziju Obdobja: Družbena funkcijskost jezika: vidiki, merila, opredelitve (Ljubljana, 14.–16. 11. 2013) z referati Alenke Šivic-Dular (*Ljubljana od Franca Miklošiča do danes – metodološka osvetlitev etimologije*), Irene Orel (*Miklošičev prispevek k družbeni funkcijskosti slovenščine iz besedilovrstnega in jezikovnega vidika*), Roberta Grošlja (*Slovenščina med slovanskimi jeziki – Miklošičeva obravnava namenilnika*), Mateja Šeklija (*K Miklošičevi primerjalni skladnji sklonov slovanskih jezikov*), Vladimirja Osolnika (*O Miklošiču in južnoslovanskem ustnem izročilu*), Pavla Jovovića (*Fran Miklošič v zgodovini srbske filologije*), Polonce Šek Mertük (*Fran Miklošič in slovenska imena mesecev*), Marka Jesenška (*Imena mesecev v slovenskem panonskem jezikovnem prostoru*), Toneta Smoleja (*Fran Miklošič in njegovi študenti – slovenski pisatelji*), Olge Plotnikove (*Fran Miklošič in normiranje slovenskega knjižnega jezika*).

na slavnostni otvoritvi (*Dvesto let jezikoslovca Franca Miklošiča v luči slovanske filologije danes*), Jureta Mačka (*Franco Miklošič v Pokrajinskem arhivu Maribor – predstavitev osebnega fonda*) opis leta 2011 pridobljenega gradiva, ki sestoji iz 746 enot Miklošičeve zasebne korespondence in drobnega dokumentacijskega gradiva, poleg tega pa tudi šest povzetkov napovedanih referatov, ki niso pravočasno dospeli v objavo³, *Spremna beseda* urednika prof. dr. Marka Jesenška s podatki o organizaciji prireditve in *Knjigi na pot* ravnatelja ljutomerske gimnazije Zvonka Kustreca.

Referati osvetljujejo posamezne vidike Miklošičevega življenja, literarnega, družbenega, političnega in znanstvenega udejstvovanja ter s časovne distance predstavljajo obravnave (posameznih) jezikoslovnih vprašanj, s čimer je Miklošič gradil teoretično in metodološko podlago za razvoj slavistike.

Pregled natisnjenih referatov:

Miran Puconja (*Franco Miklošič – človek in znanstvenik*) predstavlja Miklošičevo življenje, delo in osebnost. – **Katja Sturm-Schnabl** (*Franz Miklosich's gesellschaftspolitische Bedeutung als Europäer im 19. Jahrhundert*), urednica in poznavalka Miklošičeve korespondence z južnimi Slovani, predstavlja Miklošičev vstop v javno življenje (1848–), ki so ga vodile demokratična miselnost, težnja po družbeno-politični pravičnosti in relevantnosti znanstvenega dela; družbeno-politični pomen njegovega delovanja (npr. podpora priznanju slovenščine kot učnega jezika v srednjih šolah) neredko izhaja iz znanstvenega raziskovanja, imenovanje na ustanovljeno stolico za slovanske jezike na dunajski univerzi pa mu ga je omogočalo tudi širše vidike zavzemanja za, npr. slovansko filologijo kot lastno raziskovalno vejo, kulturno enakovredno obravnavo jezikov vseh slovanskih narodov (ne glede na državatvornost), raziskovanje vplivov in interferenc med balkanskimi jeziki, raziskovanje jezika manjšin (Romov/Sintov, Aromunov, Vlahov, Čičev), filološko in jezikoslovno vključevanje v nadnacionalni »evropski« projekt tržaških in istrskih Hrvatov, Srbov, Furlanov in Vlahov z imenom Societ  agraria italiana. – **Vlasta Stavbar** (*Graško obdobje Franca Miklošiča (1830-1838)*), izhajajoč iz literature in korespondence, oriše kulturno-politično klimo v predmarčnem Gradcu in Miklošičevo tedanje udejstvovanje (npr. v graškem študentskem krogu, na literarnem področju in v duhovni povezavi s Stankom Vrazom) ter srečanje s poljskimi izobraženci, še posebej z grofom Władysławom Ostrowskim, ki je odločilno vplivalo na njegovo nadaljnjo življensko pot. – **Stane Kocutar** (*Dunaj v času rektorja Miklošiča in župana Seillerja*) predstavlja skoraj sočasno in vzporedno zasedanje najvišjih položajev dveh mož, po rodu ali rojstvu povezanih s slovenskimi deželami, Slovenca F. Miklošiča kot rektorja magnificusa dunajske univerze in mariborskega Nemca Johanna Kasparja Seillerja, sodnika in odvetnika, kot prvega svobodno izvoljenega župana Dunaja. – **Alenka Jensterle-Doležal** (*O možu s ponosom – Matija Murko o Francu Miklošiču*) govori o podobnosti življenjskih poti dveh slavističnih velikanov, F. Miklošiča in M. Murka, o Miklošičev vplivu na Murka v prvih študijskih letih, Murkovih spisih o Miklošičevem življenju in duhovni poti, o Miklošičevi terminologiji in pojmovanju in o posameznih Miklošičevih znanstvenih delih in njihovih značilnostih. – **Božena Pikala-Tokarz** in **Emil Tokarz** (*Franco Miklošič i Polacy*) predsta-

³ Med njimi je bil na konferenci predstavljen samo referat Marka Snoja *Miklošič kot albanolog*.

vljata biografijo pomembnega poljskega emigranta grofa Władysława Ostrowskega, med drugim tudi nekdanjega maršala sejma, ki je v Miklošičevem življenju odigral nadvse pomembno vlogo. – **Matej Šekli** (*Genetic Classification of West Slavic languages*), izhajajoč iz snopov tipičnih značilnosti, prikazuje oblikovanje zahodno-slovanskih geolektov iz starejše zahodne slovanske, kjer sta se bili oblikovali dve inovacijski žarišči (tj. severno, južno) z vmesnim prehodnim geolektom. – **Tijmen Pronk** (*On the Development of *in, *im, *un, *um in Slavic*) podrobno analizira razvoj praslavanskih istozložnih glasovnih sklopov *in, *im, *un, *um dvojega izvora na tradicionalnem gradivu (npr. *žito*; glavni števniki 11 – 19, 20, 30, 40; glagolska pripona *-nq/-ny-*; *sbito* itd.) in sklene z domnevo, da se razvijejo v *ε* in *ο* v položaju pred labiali in velari (ne pa pred dentali) in izključuje vpliv akcentskega mesta ali intonacije na razvoj v to ali ono smer. – **Vanda Babič** (*Prva – Miklošičeva – izdaja Supraseljskega zbornika iz leta 1851*) analizira Miklošičeve sistemske redakcijske posege v Kopitarjev prepis Supraseljskega zbornika (1838–1840) ob pripravi izdaje tega največjega cirilskega spomenika iz 11. stol., pojasnjuje vzroke za razlike v besedilu v kasnejših izdajah tega spomenika (1904, 1982) in ločira mesta neujemanja. – **Veselinka Labroska** (*Makedonskite zaemki vo albanskiot jazik – sporedba so materijalite od Franc Miklošič*) iz primerjave makedonskih izposojenk v albansčini ugotavlja, da je pri Miklošiču registrirano besedje še vedno v živi rabi, da pa število makedonizmov v albanskih govorih v Makedoniji narašča predvsem v družbenem življenju, kjer se uporablja pogovorni jezik. – **Dimitar Pandev** (*Franc Miklošič za osobenostite na makedonskiot jazik*) ugotavlja Miklošičevo dobro poznavanje jezikovnih razmer v Makedoniji in pogledov na makedonščino in se osredinja na pojave, ki jih Miklošič šteje za makedonizme. – **István Nyomárkay** (*O prevednicama*) osvetljuje občutljivo dobesedno prevajanje (kalkiranje) v hrvaščini kot sredstva za bogatenje besedišča, ki odraža izvirni besedotvorni vzorec – ali celo več izvirnih vzorcev –; ker pa opaza, da določeni kalki lahko postopoma (spet) izginjajo iz jezika, razmišlja tudi o meji, do katere kalke z nenavadno slovnično zgradbo jezik še prenese. – **Robert Grošelj** (*Tipologija italijanskega gradiva v Miklošičevi primerjalni slovnici*) ugotavlja, da je italijansko gradivo v Miklošičevi primerjalni slovnici večinoma še danes veljavno in ustrezno uporabljeno za kontrastivno-primerjalno osvetlitev besedoslovnih vprašanj (npr. oblikovne podobnosti, pomenskega razvoja, skupnega izhodišča), redkeje pa slovničnih vprašanj (npr. glasoslovnih pojavov, končnic, členov, obrazil) oziroma razlagalno-utemeljevalno. – **Petr Karlík** (*Supinum v češtině*) raziskuje vzroke, zaradi katerih nedoločnik nadomešča namenilnik kot avtonomno morfosemantično kategorijo, njegovo notranjo strukturo in distribucijo ter ugotavlja, da se specifična kategorija nadomešča s splošnejšo. – **Alja Lipavc Oštir** (*Pogled na Miklošičevo delo Die Fremdwörter in den slavischen Sprachen z današnje perspektive*) ocenjuje Miklošičevo leksikografsko predstavitev izposojenk v slovanske jezike kot odličen zgled primerjalnega jezikoslovja, saj za vsako besedo navaja latinske in nemške ustreznice, ustreznice iz slovanskih jezikov, leksikalni vir za izposojino in pot (potek) izposoje. – **Iztok Mikulan** (*Aorist and imperfekt in Slovene – A diachronic development*) predstavlja razvoj dveh nesestavljenih preteklikov (tj. nezaznamovanih aorista in imperfekta) v slovenščini od Brižinskih spomenikov in proces nadomestitve z analitično konstrukcijo z deležnikom na -l.

– **Aleksandr Sergevič Gerd** (*Iz nabljudenij nad leksikoj slovenskix tekstov XVI veka na cerkvenoslavjanskom fone*) primerja tvorjenke v prevodih P. Trubarja, J. Dalmatina, S. Krelja in besedišče v neprevedenih (izvirnih) ruskih hagiografijah s cerkvenoslovanskim besediščem in ugotavlja, da je sistem slovenskih obrazil v grobem primerljiv s starocerkvenoslovanskim (tj. izvorno praslovanskim), medtem ko je besedotvorna struktura ruske leksike bolj kompleksna in ima knjižni značaj. – **Irena Orel** (*Miklošičev slovensko-nemški rokopisni slovar skozi prizmo Pleteršnikovega*) na podlagi korespondence in po Miklošiču povzetega besedja v Pleteršnikovem slovarju poskuša rekonstruirati tako zgradbo in sestavo neohranjenega Miklošičevega štirizvezkovnega rokopisnega slovarja kot tudi zgradbo gesel, in sklene z ugotovitvijo, da je Miklošičev prispevek v Pleteršnikovem slovarju, ki je hkrati knjižni, zgodovinski, narečni, frazeološki in mestoma tudi etimološki slovar, »gotovo še veliko večji, kot se ga da razbrati iz izpisanih leksemov«. – **Marko Jesenšek** (*Miklošičevo primerjalno oblikoslovje/pregiboslovje*) primerja obravnavo oblikoslovja v slovenskih slovnica J. Šumana (1881, 1884) in v Miklošičevi primerjalni slovnici (*Wortbildungslehre*) kot predlogi – tudi v luči polemike o terminoloških vprašanjih – in ugotavlja, da je v Šumanovo slovnico vključeno celotno Miklošičevo slovensko gradivo, dodani so le podatki o prozodičnih lastnostih slovenskih samoglasnikov in da za šolsko rabo metodološko nista ustrezni, ker se preveč naslanjata na primerjalno jezikoslovje in premalo izhajata iz slovenskega jezika. – **Polonca Šek Mertük** (*Glagol v Miklošičevi Primerjalni skladnji slovenskih jezikov*) predstavlja Miklošičevo obravnavo glagola v primerjalni skladnji slovenskih jezikov, ki se opira na besednovrstni pomen in pomen besednih oblik, in se osredotoča na bogato slovensko ponazarjalno gradivo. – **Natalija Ulčnik** (*Vodo zajema s sitom, kdor hoče učen biti brez knjig – paremiološko gradivo v Miklošičevih gimnazijskih berilih*) analizira Miklošičeva berila za višje razrede gimnazije glede na zvrstnost, izvor, jezikoslovne značilnosti in funkcijo v kontekstu reformiranega srednješolskega izobraževanja. – **Marija Bajzek Lukač** (*Položaj prekmurščine v Miklošičevem času – v senci jezikovnih nacionalizmov*) predstavlja literarno dejavnost treh prekmurskih intelektualcev (J. Košiča, I. Avgustiča in J. Kardoša) v 19. stol. pri pripravi nujnih del (npr. prevodov madžarskih slovnice v prekmurski knjižni jezik, izdaje revij), ki naj bi omogočila izobraževalni in kulturni napredek Prekmurja, pri tem pa ugotavlja, da je položaj med madžarskim in slovenskim jezikovnim nacionalizmom (slednjega je vseboval program Zedinjene Slovenije) pomenil za prekmurski knjižni jezik ne le dobo razcveta, ampak tudi dobo počasnega zatona. – **Alenka Šivic-Dular** (*Miklošičeva predstava o slovanski dialektologiji*) analizira kronološko in prostorsko različne dialektološke plasti v Miklošičevih delih o glasoslovju slovanskih jezikov in predstavlja terminologijo (pojme) in argumentacijo, s katero je Miklošič utemeljeval svoje poglede na genetska razmerja med slovanskimi jeziki. – **Zinka Zorko** in **Anja Benko** (*Sklanjajve pri Miklošiču primerjalno z govori Štajerskih Slovencev v Avstriji*) v teoretičnem okviru Miklošičeve primerjalne slovnice prikazujeta sestav in zgradbo imenske, zaimenske in zložene sklanjajve v avstrijskoštajerskih slovenskih govorih, ki se uvrščajo v podjunsko narečje (na zahodu), severnoštajerske kozjaške govore (okolica Lučan/Leutschach) in panonsko prekmursko narečje (Radgonski kot). – **Mihaela Koletnik** (*Prleško besedje iz pomenskega polja človek*

v slovarskih delih Franca Miklošiča (ob Pleteršnikovem Slovensko-nemškem slovarju) primerja Miklošičevo in Murkovo besedje za pomensko polje 'človek', podano v Pleteršnikovem slovarju, z besedjem, ki je zajeto v prvem zvezku Slovenskega lingvističnega atlasa in v novejših narečnih slovarjih iz Prlekije, in ugotavlja, da so tako besede kot tudi njihovi pomeni večinoma še danes v rabi. – **Irena Stramljič Breznik** (*Besedotvorna motivacija in sinhrono manj ali neproduktivna Miklošičeva obrazila*) z anketo, izvedeno v dveh skupinah anketirancev z različnim jezikoslovnim (besedotvornim) predznanjem, po stopnjah preverja, kako anketiranci na podlagi lastne jezikovne kompetence prepoznavajo 16 izbranih tvorjenk iz Miklošičevega besedotvornega gradiva z manj produktivnimi ali pa danes zelo produktivnimi obrazili, in med drugim ugotavlja, da med prepoznavanjem tvorjenosti in pogostnostjo rabe obstaja določena korelacija. – **Janusz Bancerowski** (*Nazwa dusza we frazeologii polskiej i węgierskiej*) piše o frazeološki rabi besed za 'duša' v poljščini in madžarščini in ugotavlja, da je ta samostalnik konceptualiziran v obeh jezikih tudi širše v smeri 'človek', 'predmet', 'plin', 'atmosfera', 'ptič'. – **Mateusz Warchal** (*Edukacja interkulturowa w Europie – aspekty metodyczne i funkcję języka*) na korpusu poljskih besedil predstavlja metodološka in funkcionala vprašanja medkulturnega izobraževanja v Evropi in ga funkcionalno povezuje s specifičnim pojavom primerjalnega jezikoslovja, ki se je širilo v 19. stol. – **Marko Snoj** (*Miklošič kot albanolog*) prikazuje štiri albanološke študije, s katerimi se je Miklošič vpisal med začetnike albanologije in ki jih poznavalci še danes zelo cenijo, kar dokazuje tudi njihov albanski prevod in skupna izdaja Kosovske akademije znanosti in umetnosti in Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Predstavljeni referati se dostojno pridružujejo obsežni bibliografiji o Francu Miklošiču in njegovem delu, ki je še vedno živo in aktualno, njegovo jezikoslovno razmišljanje pa nas navdaja s spoštovanjem in še vedno navdihuje. Nekoliko pa vendarle motijo napake v zborniku, ki jih gre najbrž pripisati časovni stiski, v kateri je bil zbornik natisnjen.

Alenka Šivic Dular
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani